

УДК 631.11(447.11)

Пісковець О.В.

кандидат економічних наук, викладач

Відокремленого підрозділу

Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ірпінський економічний коледж»ДО ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІTHE PROBLEM OF EFFICIENCY
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF THE KYIV REGION

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито поняття ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначено вплив технологічних чинників на ефективність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. Розглянуто основні економічні показники, що формують кінцеві результати господарювання. Здійснено економічний аналіз результатів господарювання сільськогосподарських підприємств. Зазначено основні напрями вдосконалення ефективної діяльності аграрних товаровиробників.

Ключові слова: виробнича діяльність, сільськогосподарські підприємства, ефективна діяльність, урожайність сільськогосподарських культур, виробничі витрати, собівартість виробництва, ціна реалізації продукції, прибутковість виробництва, рівень рентабельності.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыто понятие эффективной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Определено влияние технологических факторов на эффективность производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены основные экономические показатели, которые формируют конечные результаты ведения хозяйства. Осуществлен экономический анализ результатов ведения хозяйства сельскохозяйственных предприятий. Отмечены основные направления совершенствования эффективной деятельности аграрных товаропроизводителей.

Ключевые слова: производственная деятельность, сельскохозяйственные предприятия, эффективная деятельность, урожайность сельскохозяйственных культур, производственные расходы, себестоимость производства, цена реализации продукции, прибыльность производства, уровень рентабельности.

ANNOTATION

The concept of effective activity of agricultural enterprises is exposed in the article. Influence of technological factors is certain on efficiency of productive activity of agricultural enterprises. Basic economic indicators that form end-point of manage are considered. The economic analysis of results of manage agricultural enterprises is carried out. Basic directions of perfection of effective activity of agrarian commodity producers are marked.

Keywords: productive activity, agricultural enterprises, effective activity, productivity of agricultural cultures, productive charges, production cost, cost of realization of products, profitability of production, level of profitability.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво є важливою складовою економіки, яка покликана забезпечувати задоволення потреб населення в продуктах харчування з метою збереження і підтримання його життєдіяльності і відтворення, сприяти зайнятості і соціокультурному розвитку сільського населення, використовувати і відновлювати родючість і екологічну рівновагу в сільській місце-

вості, забезпечувати розробку і впровадження інновацій та інформаційних технологій. Тільки ефективне сільськогосподарське виробництво може бути надійною матеріальною основою функціонування всіх галузей і сфер економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти економічного механізму ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства знаходять своє відображення у наукових працях великої кількості вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, таких як: В.Г. Андрійчук, В.П. Галушко, О.Д. Гудзинський, О.Ю. Єрмаков, М.М. Ільчук, П.М. Макаренко, О.М. Шпичак та інші. Завдяки їхнім працям розроблено теоретико-методологічні, методичні та аналітичні аспекти цієї проблеми. Поряд з цим питання удосконалення економічного механізму ефективного функціонування підприємства залишається дискусійним і потребує подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією з найбільш актуальних проблем подальшого розвитку виробництва в сільськогосподарських підприємствах є підвищення його ефективності. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання взаємозв'язку факторів та їх впливу на рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснити економічну оцінку та визначити вплив на ефективність виробничої діяльності аграрних формувань сукупності економічних і технологічних чинників, що формують результативність господарювання сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з актуальних питань в умовах ринку є формування економічного механізму ефективною виробничою діяльністю підприємства, що забезпечить високоприбуткову діяльність виробництва. Механізм ефективної діяльності підприємства розглядають як складову частину системи загального господарювання кожного підприємства [1, с. 103].

Ефективність аграрних підприємств та інших господарських одиниць визначається

ступенем повноти виконання суб'єктами господарювання функцій сільського господарства як багатофункціональної системи [2, с. 6].

Ефективна діяльність сільськогосподарського підприємства, спрямована, в першу чергу, на забезпечення економічного росту та підвищення конкурентоспроможності будь-якого суб'єкта господарювання, багато в чому залежить від структури економічного механізму ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства.

Загальним для всіх видів ресурсів є питання про ефективність їх використання. Головне полягає в тому, що для оцінки ефективності того чи іншого виду ресурсів корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на отримання цього корисного результату.

На ефективну виробничу діяльність аграрних формувань впливає певна сукупність технологічних (урожайність культур, продуктивність тварин) та економічних (собівартість і ціна реалізації сільськогосподарської продукції) чинників, що і формують кінцеві результати господарювання.

З метою визначення впливу урожайності зернових культур на ефективність виробництва нами проведено групування сільськогосподарських підприємств Київської області за 2014 рік (табл. 1). Встановлено, що 147 господарств мають урожайність зернових, яка становить 82,4 ц/га, що значно вище, ніж у інших групах і на 24 ц/га більше, ніж урожайність попередньої групи. Площа зернових цієї групи – 1946 га, а виробничі витрати – 772586 грн. Найвища урожайність зернових забезпечила прибутковість виробництва підприємств цієї групи. При найнижчій собівартості – 130,86 грн і достатньо високій ціні реалізації – 171,73 грн, досліджувана група підприємств має найвищий прибуток з 1 га – 2835 грн, рівень рентабельності цієї групи становить 31,2% [3].

Як відомо, одержати прибуток конкретне підприємство може при умові, що воно здійснює не просто беззбиткову діяльність, а його господарювання забезпечує перевищення доходів над витратами. Проблема аналізу впливу витрат і шляхів їх зменшення є надзвичайно актуальною на сьогодні. У сучасних умовах господарювання вітчизняні товаровиробники зможуть забезпечити конкурентоспроможність продукції тільки на основі зниження витрат.

З метою зменшення витрат на виробництво продукції як рослинництва, так і тваринництва в сільськогосподарських підприємствах необхідно переглянути систему ціноутворення, рівень цін у галузях промисловості, що постачають техніку, будівельні матеріали, системи кредитування та оподаткування господарств, умови реалізації продукції [4, с. 37].

В сучасних умовах ціни на продукцію підприємств встановлюються з урахуванням особливостей механізму ринку, тобто характеру ринку та попиту, конкуренцію, економіку, посередників та інші чинники, що впливають на процес ціноутворення.

На основі проведеного групування господарств Київської області у 2014 році за впливом собівартості 1 ц зернових культур на ефективність виробництва у сільськогосподарських підприємствах відмітимо (табл. 2), що у 100 господарствах повна собівартість 1 ц зернових становить 146,5 грн. Ціна реалізації 1 ц зернових культур становить 204,76 грн.

Варто зазначити, що виробничі витрати на 1 га зернових досліджуваної групи становлять 8857 грн. Як наслідок, господарства цієї групи з найменшою різницею між ціною реалізації і собівартістю продукції – 3, 1 грн мають найменший прибуток на 1 га, що дорівнює 144 грн та рівень рентабельності 1,5% [3].

Прибуток від реалізації продукції безпосередньо залежить від таких основних показників: обсягу і ціни реалізації продукції, її собі-

Таблиця 1

Вплив урожайності на ефективність виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Київської області за 2014 рік

Показники	Групи за урожайністю зернових, ц/га					Всього по області
	До 20	20,1-35	35,1-50	50,1-65	понад 65	
Кількість господарств у групі	15	53	134	122	147	471
Питома вага групи до загальної кількості підприємств, %	3,2	11,3	28,5	25,9	31,2	100,0
Середня площа зернових, га	144	343	632	1094	1946	1114
Частка посівів зернових в площі ріллі, %	49,8	45,6	50,2	54,6	61,6	56,9
Урожайність зернових, ц/га	16,9	29,3	43,1	58,4	82,4	67,8
Виробнича собівартість 1 ц, грн	162,07	135,83	146,29	119,25	93,76	105,43
Виробничі витрати на 1 га зернових, грн	2743	3982	6307	6966	7725	7153
Повна собівартість 1 ц зернових, грн	172,23	146,23	176,27	128,40	130,86	135,12
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн	190,05	151,84	192,07	160,06	171,73	170,53
Рентабельність зернових, %	10,3	3,8	9,0	24,7	31,2	26,2
Прибуток на 1 га, грн	197	213	568	1742	2835	2089

Таблиця 2

**Вплив собівартості на ефективність виробництва зернових культур
у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2014 році**

Показники	Групи господарств за повною собівартістю 1 ц зернових, грн					Всього по області
	До 100	100,1-120	120,1-140	140,1-160	понад 160	
Кількість господарств у групі	75	84	118	82	100	459
Питома вага групи до загальної кількості підприємств, %	16,3	18,3	25,7	17,9	21,8	100,0
Середня площа зернових, га	1228	808	990	1727	1054	1141
Частка посівів зернових в площі ріллі, %	61,9	54,4	50,5	60,1	58,8	57,0
Урожайність зернових, ц/га	78,4	66,8	62,2	71,7	60,5	67,9
Виробнича собівартість 1 ц, грн	70,8	107,0	115,8	96,1	146,5	105,4
Виробничі витрати на 1 га зернових, грн	5545	7147	7208	6892	8857	7154
Повна собівартість 1 ц зернових, грн	77,29	112,27	129,67	150,22	201,66	135,12
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн	171,88	152,74	161,79	165,42	204,76	170,53
Рентабельність зернових, %	122,4	36,0	24,8	10,1	1,5	26,2
Прибуток на 1 га, грн	6132	2223	1886	1021	144	2092

Таблиця 3

**Залежність ефективності виробництва зернових культур від ціни реалізації
у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2014 році**

Показники	Групи за ціною реалізації 1 ц зернових, грн.					Всього по області
	До 130	130,1-150	150,1-170	170,1-190	понад 190	
Кількість господарств у групі	48	90	165	81	75	459
Питома вага групи до загальної кількості підприємств, %	10,5	19,6	35,9	17,6	16,3	100,0
Середня площа зернових, га	576	904	1320	769	1797	1141
Частка посівів зернових в площі ріллі, %	50,2	50,5	57,2	53,5	65,3	57,0
Урожайність зернових, ц/га	62,1	60,9	72,1	57,4	71,2	67,9
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	98,1	110,7	97,1	118,5	112,7	105,4
Виробничі витрати на 1 га зернових, грн	6089	6746	7002	6803	8028	7154
Повна собівартість 1 ц зернових, грн	97,92	122,04	140,34	132,41	142,65	135,12
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн	119,57	142,91	161,82	179,58	214,03	170,53
Рентабельність зернових, %	22,1	17,1	15,3	35,6	50,0	26,2
Прибуток на 1 га, грн	1166	1290	1412	2206	3812	2092

вартості. Ціна реалізації продукції є свого роду результатом домовленості між покупцем і продавцем товару чи послуги, які не завжди можуть домовитися про прийнятні ціни для обох сторін.

Аналіз даних залежності ефективності виробництва зернових культур від ціни реалізації у господарствах Київської області у 2014 році показує (табл. 3), що у 75 господарствах ціна реалізації зернових культур становить 214,03 грн.

У групі з найвищою ціною виробничі витрати становлять 8028 грн. Урожайність зернових культур становить 71,2 ц/га. За рахунок найвищої собівартості та найвищої ціни прибуток цієї групи – 3812 грн, а рівень рентабельності – 50% [3].

Головними показниками ефективності господарювання в аграрних формуваннях на сучасному етапі є прибуток і рівень рентабельності виробництва.

Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції у 2014 році становив 2442,65 млн грн, рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції столичного регіону становив 21,1% [3].

Раціональне та ефективне господарювання сільськогосподарських виробників є основною умовою забезпечення відтворювального розвитку галузі, виробництва конкурентоспроможної продукції, забезпечення продовольчої безпеки.

Проведені групування за рентабельністю зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2014 році дають можливість зазначити (табл. 4), що у 70 господарствах рентабельність зернових становить 102,2 %, що на 51,4 % більше, ніж рентабельність попередньої групи. Середня площа зернових у досліджуваних 70 господарствах становить 2406 га. Виробничі витрати становлять 4224 грн. При собівартості 1 ц зернових – 67,48 грн і ціні

реалізації 136,48 грн, досліджувана група підприємств має прибуток з 1 га 70 грн. [3].

Вищенаведені розрахунки залежності результативних показників ефективності від різних факторів впливу, зокрема, площі, урожайності, виробничих витрат на одиницю площі, собівартості, ціни реалізації дали можливість зробити висновки щодо якісної оцінки залежності. Проте вони не в повній мірі дають уявлення про

кількісні характеристики цієї залежності, які можна отримати завдяки методу множинного регресійного аналізу.

Нами проведено дослідження залежності урожайності зернових культур, сояшнику та цукрових буряків (Y) від таких факторів:

X_1 – площі посіву, га;

X_2 – виробничі витрати на 1 га, грн.

Параметри рівняння та їх оцінки розрахо-

Таблиця 4

**Групування господарств за рентабельністю зернових культур
у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2014 році**

Показники	Групи за рентабельністю зернових, %					Всього по області
	До 0	0,1-20	20,1-40	40,1-60	понад 60	
Кількість господарств у групі	68	156	106	53	76	459
Питома вага групи до загальної кількості підприємств, %	14,8	34,0	23,1	11,5	16,6	100,0
Середня площа зернових, га	1053	1354	946	716	1353	1141
Частка посівів зернових в площі ріллі, %	59,0	57,2	52,4	49,8	63,7	57,0
Урожайність зернових, ц/га	56,1	69,7	63,9	65,2	77,2	67,9
Виробнича собівартість 1 ц, грн	151,5	103,8	115,4	99,8	78,8	105,4
Виробничі витрати на 1 га зернових, грн	8500	7233	7370	6506	6084	7154
Повна собівартість 1 ц зернових, грн	210,65	146,64	132,50	107,14	83,48	135,12
Ціна реалізації 1 ц зернових, грн	193,81	160,55	169,94	161,13	185,76	170,53
Рентабельність зернових, %	-8,0	9,5	28,3	50,4	122,5	26,2
Прибуток на 1 га, грн	-714	929	2057	3073	6107	2092

Таблиця 5

Параметри рівняння регресії та їх оцінки

Статистичний показник	a0	a1	a2
Параметри рівняння регресії зернових			
Рівняння регресії: $Y = 22,209 + 0,0005X_1 + 0,0051 X_2$.			
Гранична межа коефіцієнтів рівняння	11,896	3,056	19,272
Табличне значення t-го коефіцієнта	1,9600		
Коефіцієнт множинної кореляції R	0,6745		
Коефіцієнт детермінації R ²	0,45495		
Коефіцієнт Фішера (розрахований)	195,3185		
Табличне значення коефіцієнта Фішера	3,04		
Часткові коефіцієнти кореляції		0,1399	0,6652
Параметри рівняння регресії насіння сояшнику			
Рівняння регресії: $Y = 14,1472 + 0,0011 X_1 + 0,0018 X_2$.			
Гранична межа коефіцієнтів рівняння	12,3981	3,2691	11,6038
Табличне значення t-го коефіцієнта	1,9600		
Коефіцієнт множинної кореляції R	0,5576		
Коефіцієнт детермінації R ²	0,3109		
Коефіцієнт Фішера (розрахований)	71,061		
Табличне значення коефіцієнта Фішера	3,04		
Часткові коефіцієнти кореляції		0,1811	0,5472
Параметри рівняння регресії цукрових буряків			
Рівняння регресії: $Y = 399,9487 + 0,0348 X_1 + 0,0069 X_2$.			
Гранична межа коефіцієнтів рівняння	8,726	2,043	3,007
Табличне значення t-го коефіцієнта	1,9600		
Коефіцієнт множинної кореляції R	0,508169		
Коефіцієнт детермінації R ²	0,258236		
Коефіцієнт Фішера (розрахований)	10,27006		
Табличне значення коефіцієнта Фішера	3,04		
Часткові коефіцієнти кореляції		0,2571	0,3645

увались методами статистичного аналізу, а саме «Регресия» в середовищі Microsoft Excel. У розрахунках вірогідних границь використовуються значення таблиць розподілу Фішера і Ст'юдента з вірогідною ймовірністю $P = 0,95$. Результат розрахунку параметрів рівняння наведено у таблиці 5. Про достовірність рівняння свідчать отримані коефіцієнти кореляції та коефіцієнти регресії. Так, зв'язок між значеннями функції і незалежних змінних (коефіцієнт кореляції) по зернових, сояшнику та цукрових буряках дорівнює 0,67, 0,56 та 0,51 відповідно.

Вірогідна межа множинного коефіцієнта кореляції $R_{gr} = 0,1950$, що свідчить про його статистичну значимість з ймовірністю $P = 0,95$. За критерієм Фішера рівняння є також статистично значущим: розрахункові значення коефіцієнта Фішера більші за табличне значення з ймовірністю 0,95, яке дорівнює $F_{gr} = 3,04$.

Коефіцієнти регресії схильні до коливань, тому потрібно перевіряти на істотність при лінійному зв'язку за допомогою t-критерію Ст'юдента. Граничне значення коефіцієнту Ст'юдента з ймовірністю $P = 0,95$, $T_{gr} = 1,96$. За результатами розрахунків значення t-x характеристик усіх факторів перевищує критичне значення t-критерію Ст'юдента. Це означає, що статистично значущими є коефіцієнти рівняння при змінних X_1 , X_2 , а також з ймовірністю 0,95, що підтверджує істотність впливу цих факторів.

За результатами проведеного множинного регресійного аналізу можна зробити такі висновки.

За коефіцієнтами детермінації. Одиницею виміру одночасного впливу, зумовленого варіацією обох факторів є коефіцієнт множинної детермінації. В нашому випадку R^2 становить 0,455 для зернових, 0,311 для сояшнику та 0,508 для цукрових буряків. Це означає, що варіація урожайності зернових культур, насіння сояшнику та цукрових буряків на 45,5 %, 31,1 % та 25,8 % відповідно залежить від зміни досліджуваних чинників, а саме площ культури та витрат на 1 га.

За коефіцієнтами рівняння регресії. Значення коефіцієнта рівняння регресії (для зернових культур $a_1 = 0,0005$, $a_2 = 0,0051$) визначає коефіцієнт збільшення змінної Y при збільшенні X_i на одиницю відносно середнього.

Отже, можна зробити висновок, що для зернових культур із збільшенням площі на 1 га та витрат на одиницю площі на 1 грн урожайність збільшується на 0,0005 та 0,0051 ц/га відповідно відносно його середнього значення по всіх підприємствах.

Для сояшника із збільшенням площі на 1 га та витрат на одиницю площі на 1 грн урожайність збільшується на 0,0011 та 0,0018 ц/га, для цукрових буряків із збільшенням площі на 1 га та витрат на одиницю площі на 1 грн урожайність збільшується на 0,0348 та 0,0069 ц/га.

За частковими коефіцієнтами кореляції. Для оцінки впливу кожного окремого фактора (зібраної площі, виробничих витрат на 1 гектар) на урожайність досліджуваних культур були обчислені часткові коефіцієнти кореляції, які показали, що найбільш вагомим фактором впливу є виробничі витрати на 1 га.

Аналогічні розрахунки були здійснені для виявлення залежності впливу на ефективність досліджуваних культур (Y – прибуток від реалізації 1 ц) факторів X_1 – урожайність; X_2 – виробнича собівартість 1 ц; X_3 – ціна реалізації 1 ц.

Попередньо у рівняння включали фактор розміру площі, проте за t-критерієм Ст'юдента він виявився статистично незначущим.

За критерієм Фішера всі рівняння є статистично значущими: розрахункові значення коефіцієнта Фішера більші за табличне значення з ймовірністю 0,95, яке дорівнює $F_{gr} = 2,65$.

Статистично значущими є коефіцієнти рівняння при змінних X_1 , X_2 , X_3 , що також з ймовірністю 0,95 підтверджує істотність впливу факторів урожайності, собівартості та ціни на прибуток від реалізації досліджуваних культур.

Варіація прибутку від реалізації зернових культур, насіння сояшнику та цукрових буряків на 55,01 %, 82,97 % та 49,03 % відповідно залежить від зміни досліджуваних чинників, а саме урожайності, виробничої собівартості та реалізаційної ціни.

Рівняння регресії мають наступний вигляд.

Для зернових культур:

$$Y = -11,4942 + 0,1705 X_1 - 0,8559 X_2 + 0,7963 X_3;$$

для насіння сояшнику:

$$Y = -5,6831 + 1,332 X_1 - 0,69576 X_2 + 0,6475 X_3;$$

для цукрових буряків:

$$Y = -20,4314 + 0,0194 X_1 - 0,499 X_2 + 0,748 X_3.$$

За коефіцієнтами рівняння регресії впливає: збільшення урожайності на 1 ц збільшує прибуток від реалізації зернових на 0,17, сояшнику – на 1,33 та цукрових буряків на 0,019 грн за 1 ц; при зменшенні виробничої собівартості 1 ц на 1 грн прибуток від реалізації зернових підвищується на 0,8559, сояшнику – на 0,6958 та цукрових буряків на 0,499 грн за 1 ц; при збільшенні реалізаційної ціни 1 ц на 1 грн прибуток від реалізації зернових підвищується на 0,7963, сояшнику – на 0,6475 та цукрових буряків на 0,748 грн за 1 ц.

Висновки. Узагальнюючи вище викладене можна зробити такі висновки. В цілому ситуація в столичному регіоні є досить задовільною, хоча аграрні формування столичного регіону опинилися в досить важких економічних умовах. Однак, основним завданням кожного аграрного формування залишається збільшення продажу виробленої продукції, зменшення

собівартості продукції, зростання прибутковості своєї діяльності та досягнення економічної ефективності свого функціонування. Основними напрямками підвищення ефективності виробництва продукції аграрних формувань нині є: зниження собівартості продукції, чого можна досягти за рахунок підвищення врожайності культур, впровадження нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій, краще використання техніки, збільшення обсягів внесення мінеральних і органічних добрив за рахунок вдосконалення ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рябчик І.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств / І.В. Рябчик, В.В. Галушко // Економіка АПК. – 2004. – №3. – С. 101-108.
2. Методичні рекомендації з підвищення економічної ефективності аграрних підприємств / [Коваленко Ю.С., Охріменко І.В., Демченко О.В. та ін.] – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 60 с.
3. Статистичний щорічник Київської області за 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //www.ukrstat.gov.ua.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: [Монографія] / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.